

UDK 327(430:410)
Biblid 0543-3657, 73 (2022)
Год. LXXIII, бр. 1185, стр. 51–74
Прегледни научни рад
Примљен: 26. 2. 2022.
Прихваћен: 6. 5. 2022.
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2022.73.1185.3
CC BY-SA 4.0

*Бојан С. МАРИЋ*¹

Политички односи Савезне Републике Немачке и Велике Британије након Брегзита

САЖЕТАК

Основни задатак рада представља утврђивање главних детерминанти немачко-британских политичких односа, с посебним нагласком на развој поменутих односа након Брегзита. У уводном делу рада изложене су околности под којима је Британија напустила ЕУ, у светлу чињенице да је тај процес представљао први случај напуштања ЕУ од стране једне њене чланице. Назначене су основне контуре немачко-британских односа, као и изазови који предстоје пред СР Немачком у циљу њене чврсте решености да се очува ЕУ и адекватно одговори на нове изазове у складу са превирањима на глобалном плану. Напуштањем ЕУ од стране њене друге по снази економије и треће најмногољудније државе, улога СР Немачке у обликовању пост-брегзитовске уније долази до све већег изражаја.

Централни део рада посвећен је анализи спољнополитичких агенди двеју држава у пост-брегзитовским околностима. Изласком Велике Британије из ЕУ, пред њеном владом се неизоставно наметнуо задатак осмишљавања нове спољнополитичке доктрине Британије и њене улоге у свету. Иако основне контуре немачке спољнополитичке доктрине укорењене у вишедеценијској традицији остају непромењене, у складу са глобалним превирањима и неповољним током пандемије корона вируса, у новом коалиционом споразуму немачке владе примећује се најава амбициознијег приступа у сагласју са својим евроатлантским партнерима.

¹ E-mail: bojan.erdoglija@gmail.com

У завршном делу рада указује се на перспективе будућих односа између двеју држава у складу са њиховом традицијом, основним правцима њихове спољне политике, као и измењеним геополитичким пејзажом. Срж будућих билатералних односа између двеју држава неизоставно ће се одвијати се у светлу чињенице да Немачка, као чланица ЕУ, има обавезу да гради заједничку спољну и безбедносну политику у оквиру европске агенде.

У разматрању опредељеног предмета истраживања, коришћене су различите методе истраживања. Од основних метода сазнања примењене су метода анализе и синтезе. Од општенаучних метода коришћене су хипотетичко-дедуктивна и историјска метода.

Кључне речи: Брегзит, СР Немачка, Велика Британија, спољна политика, Европска унија, НАТО, Заједничка декларација

Уводна разматрања

На референдуму који је одржан 24. јуна 2016. године 51,89% Британаца одлучило се за излазак њихове државе из Европске уније (тзв. Brexit), док је за останак гласало 48,11%. Излазност је износила високих 72,2%.² Референдумско питање је гласило „Да ли Уједињено Краљевство (службено Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске) треба да остане чланица ЕУ или да напусти ЕУ?“³ Енглеска и Велс подржали су излазак Британије из ЕУ, док су Северна Ирска и Шкотска гласале за останак. Референдум са сличним питањем одржан је и 1975. године, када се 67% грађана изјаснило за останак Британије у тадашњој Европској економској заједници. Активирањем члана 50 Лисабонског уговора, 29. марта 2017. године, Велика Британија је и званично покренула двогодишњу процедуру раздруживања са ЕУ.⁴ Напуштање ЕУ од стране Британије, након чланства од 1973. године, представља највећи потрес у историји ЕУ. Након шест фаза проширења ЕУ, почев од 1973. године и пријема Краљевине Данске, Републике Ирске и

² „Британија гласала за излазак из ЕУ“, РТС, 2016, доступно на адреси: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/svet/2362685/poslednji-sat-glasanja-o-bregzitu-oci-brisela-uprte-u-britaniju.html>, 11.4.2022.

³ Уједињено Краљевство створено је низом Закона о унији (*Act of Union*), који су ујединили Енглеску, Шкотску и Велс са Северном Ирском.

⁴ Лисабонски уговор ступио је на снагу 1. децембра 2009. године. Уговор је заменио Европски устав, који је одбачен на референдумима у Француској и Холандији 2005. године. Уговором је извршена реорганизација европских институција, укључујући увођење функције председника Европског савета и шефа дипломатије ЕУ (Високи представник за спољну политику и безбедност). Такође, уговором је ојачана улога европског парламента у законодавном процесу, као и утврђена квалификована већина у савету ЕУ. ЕУ је ступањем на снагу овог акта стекла међународни правни субјективитет. Видети више у: Жаклина Новичић, „Новине у спољној и безбедносној политици Европске уније“, *Међународни проблеми*, бр. 3/2010, стр. 397–417.

Британије, закључно са 2013. годином и пријемом Републике Хрватске, ЕУ се кроз Брежит суочава са првим дезинтеграционим процесом.

Ново доба у односима између ЕУ и Британије почело је последњег дана 2020. године, када је и званично завршен процес изласка Британије из „европске породице народа“. Велика Британија је постала прва чланица у историји ЕУ која је иступила из њеног чланства, која сада има 27 чланица. Парламент Европске уније након изласка Британије из ЕУ има 46 мање посланика, тако да ће ЕП уместо 751 имати 705 парламентарних заступника.⁵ Потписивањем трговинског споразума између Британије и ЕУ, 30. децембра 2020. године, Британија је напустила јединствено тржиште ЕУ и царинску унију. Споразум је у име Британије потписао премијер Борис Џонсон (*Alexander Boris de Pfeffel Johnson*), док су у име ЕУ споразум потписали председник Европског савета Шарл Мишел (*Charles Michel*) и председница Европске комисије Урсула фон дер Лајен (*Ursula Gertrud von der Leyen*).⁶ Последњи чин у саги дужој од четири године, обележеној исцрпљујућим преговорима и политичким турбуленцијама на обе стране, наступио је 28. априла 2021. године када је Европски парламент великом већином гласова одобрио трговински споразум, чиме је трасиран пут ка његовој пуној примени.

Трговински споразум представљао је завршетак друге фазе Брежита. Прву фазу представљао је Споразум о изласку Велике Британије из ЕУ (*Withdrawal Agreement*), заједно са ревидираним Протоколом о Ирској и Северној Ирској (*Protocol on Ireland and Northern Ireland*) и Политичком декларацијом (*Political Declaration*), потписаним између двеју страна 17. октобра 2019. године. До краја 2020. године уговорне стране обавезале су се да се договоре о споразуму о слободној трговини, како се трговина не би обављала у складу са правилима Светске трговинске организације, што би довело до нових царина, граничних контрола и других баријера које ометају слободну трговину. До момента потписивања трговинског споразума текао је прелазни период у односима између двеју страна, током којег је Британија и даље била чланица јединственог ЕУ тржишта и царинске уније. За време прелазног периода Британија је била у обавези да спроводи законе ЕУ, али без заступљености у институцијама Уније, што значи да њени посланици нису могли да гласају у парламенту, док министри нису могли да присуствују састанцима на

⁵ Више о томе вид. Жаклина Новичић, „Евроскептицизам и Европски парламент: парадокс узajамне легитимације“, *Међународни проблеми*, бр. 2/2019, стр. 164-165.

⁶ „Џонсон потписао трговински споразум ЕУ“, *Политика*, Београд, 2020, доступно на адреси: <https://www.politika.rs/sr/clanak/469907/Dzonson-potpisao-trgovinski-sporazum-sa-EU>, 3.1.2022.

⁷ Након 47 година Велика Британија напустила Европску унију, *Политика*, Београд, 1.2.2020, доступно на адреси: <http://www.politika.rs/sr/clanak/447023/Svet/Nakon-47-godina-Velika-Britanija-napustila-Evropsku-uniju>, 4.1.2022.

високом нивоу.⁷ Потписивањем трговинског споразума избегнут је тврди „Брегзит“, од којег су многи у ЕУ страховали.⁸

Према мишљењу др Огњена Прибићевића, научног саветника у Институту друштвених наука у Београду, „одлука грађана Уједињеног Краљевства да на референдуму одржаном 23. јуна 2016. године напусте Европску унију једна је од најважнијих у последњих педесетак година. Одлука је означила почетак нове, треће фазе у развоју политичких односа у Европи након Другог светског рата. Прва фаза је започела након завршетка Другог светског рата, а друга након краја Хладног рата и уједињења Немачке“.⁹ Суочена са изласком из наднационалне организације чија је чланица била безмало пола века, британска политичка и интелектуална елита суочила се са процесом осмишљавања нових спољнополитичких приоритета.

Немачко-британски односи су свепрожимајући, како у домену спољнополитичке и безбедносне сарадње, тако на нивоу економије и културне сарадње. Уз Француску, Немачка је у ЕУ са Британијом у области безбедносне политике имала најинтензивнију сарадњу.¹⁰ Поред континуиране сарадње у оквиру ЕУ, Немачка и Британија у оквиру заједничког институционалног оквира блиско сарађују и у међународним организацијама попут НАТО, Г7, Г20, Светске трговинске организације и Светске здравствене организације. Такође, свеобухватну сарадњу употпуњује заједничко ангажовање на пољу борбе против климатских промена, оличено у потписивању Париског споразума и Конвенције о биолошком диверзитету.¹¹

На основу података Немачког савезног министарства за економске послове и економију, спољнотрговинска размена између двеју држава износила је током 2020. године близу 102 милијарде евра, при чему је Немачка извезла у Велику Британију робу у вредности 66,7, а увезла 34,7 милијарди евра. За Немачку је Британија на листи спољнотрговинских партнера током 2020. године била на осмом месту.¹² За Немачку је

⁸ Миленко Пешић, „Муке с Брежитом тек улазе у другу фазу“, *Политика*, Београд, 31.1.2020, доступно на адреси: <https://www.politika.rs/sr/clanak/447004/Svet/Muke-s-Bregzitom-tek-ulaze-u-drugu-fazu>, 3.1.2022.

⁹ Огњен Прибићевић, „Британска дипломатија новца и трговине“, *Међународни проблеми*, бр. 2/2019, стр. 137–138.

¹⁰ *Deutschland und Großbritannien / Vereinigtes Königreich: Bilaterale Beziehungen*, Auswärtiges Amt, Berlin, 2021, доступно на адреси: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/grossbritannien-node/bilateral/206396>, 6.1.2022.

¹¹ „UK-Germany joint declaration“, Foreign, Commonwealth & Development Office GOV.UK, London, 2021.

¹² „Facts about German foreign trade“, Federal Ministry for Economic Affairs and Energy (BMWi), Berlin, July 2021, доступно на адреси: https://www.bmwi.de/Redaktion/EN/Publikationen/Aussenwirtschaft/facts-about-german-foreign-trade.pdf?__blob=publicationFile&v=6, 6.1.2022.

чланство Британије у ЕУ у економском смислу, поред високе спољнотрговинске размене и инвестиција са обе стране, било значајно и у вредносном смислу, имајући у виду да су обе државе са својим либералним приступом економији представљале контратежу протекционистичком блоку предвођеног Француском.¹³

Напуштањем ЕУ од стране њене друге по снази економије која је учествовала у бруто-домаћем производу уније са 15 процената,¹⁴ и која је представљала њену трећу најмногољуднију државу са 67 милиона становника, улога СР Немачке у обликовању пост-брегзитовске уније долази до све већег изражаја.¹⁵ Поред економских и демографских фактора, британске спољнополитичке и војне карактеристике додатно су утицале на њену важност у функционисању ЕУ, с обзиром на чињеницу да Британија уз Француску чини једину чланицу ЕУ са сталним местом у Савету безбедности Уједињених нација, као и да су британски војни капацитети чинили четвртину европских.¹⁶ Као најјача привреда ЕУ (25,1 % БДП-а ЕУ)¹⁷ и њена најмногољуднија чланица (83 милиона становника),¹⁸ која од самог почетка процеса европских интеграција заједно са Француском чини њено језгро, фокус јавности неизоставно је усмерен ка Немачкој. Искушења немачког ангажмана у поменутом процесу, додатно су оптерећена неповољним током пандемије корона вируса, као највеће пандемије са којом се суочило човечанство у последњих стотину година, од пошаста проузроковане Шпанском грозницом (јануар 1917. – децембар 1920. године).

¹³ Leopold Traugott, *How Brexit will affect Germany's role in the EU*, London School of Economics, London, 2018, доступно на адреси: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2018/05/18/how-brexit-will-affect-germanys-role-in-the-eu/>, 6.1.2022.

¹⁴ "Which Member States have the largest share of EU's GDP?", *Eurostat*, Brisel, 2018, доступно на адреси: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20180511-1>, 12.4.2022.

¹⁵ Office for National Statistics, "Population estimates for the UK, England and Wales, Scotland and Northern Ireland: mid-2020", London, доступно на адреси: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationestimates/bulletins/annualmidyea rpopulationestimates/mid2020#the-uk-population-at-mid-2020>, 5.1.2022.

¹⁶ RAND Corporation, "Defence and Security after Brexit", Santa Monica, 2017, доступно на адреси: <https://www.rand.org/randeurope/research/projects/defence-and-security-after-brexit.html>, 5.1.2022.

¹⁷ "Which EU countries had the highest GDP in 2020?", *Eurostat*, Brisel, 2021, доступно на адреси: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20211220-1>, 12.4.2022.

¹⁸ "Current population of Germany", Statistisches Bundesamt, Berlin, 2022, доступно на адреси: https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Current-Population/_node.html, 11.4.2022.

Нова британска спољнополитичка доктрина након Брексита

Изласком Велике Британије из ЕУ, пред њеном владом се неизоставно наметнуо задатак осмишљавања нове спољнополитичке доктрине Британије и њене улоге у свету.¹⁹ Под наративом „Глобална Британија“ започет је процес обликовања нове агенде у приступу Британије међународној политици која би државу учинила моћнијом, јачом, безбеднијом и богатијом. Темељ тог концепта представља покушај да се глобалним приступом и билатералним споразумима надомести кидање веза са ЕУ.²⁰ Усредсређеност Британије на домаће теме, попут референдума о Брекситу и шкотског референдума о независности, резултирала је њеним одустајањем од активнијег учешћа у решавању главних изазова у међународним оквирима.

Током месеца марта 2021. године, британска влада објавила је документ под називом „Глобална Британија у доба конкурентности: Интегрисани преглед безбедности, одбране, развоја и спољне политике“, у оквиру којег је премијер Џонсон представио визију владе у наредних десет година и активности које ће бити предузете у том циљу.²¹ Доктрина обликована у поменутом документу настала је као плод сарадње владе са бројним организацијама и стручњацима из наведених области у периоду дужем од једне године. За разлику од претходног документа исте тематике, усвојеног током другог премијерског мандата Дејвида Камерона (*David Cameron*), под називом „Стратегија националне безбедности и преглед стратешке одбране и безбедности“ (*National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015*) дошло је до значајних промена у свету и позиције Британије у њему.²²

Захваљујући разгранатој дипломатско-конзуларној мрежи и добро обученом особљу, британска влада је са пуно оптимизма ступила у процес обликовања пост-брекзитовске спољнополитичке агенде. Упркос окончању свог чланства у ЕУ, Лондон је и даље задржао институционалне полуге утицаја у међународним телима, који једну државу чини респектабилном силом на глобалном нивоу. Велика Британија је задржала позицију сталне чланице СБ Уједињених нација

¹⁹ Изрази Велика Британија, Уједињено Краљевство и Британија користе се као синоними у раду.

²⁰ Claudia Major, Nicolai von Ondarza, “No “Global Britain” after Brexit”, *German Institute for International and Security Affairs*, Nr. 24/2018, p. 1.

²¹ Вид. више “Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy”, доступно на адреси: <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>, 2021, 7.1.2022.

²² С.Д., „Објављен документ „Глобална Британија у доба конкурентности“, *Данас*, доступно на адреси: <https://www.danas.rs/svet/objavljen-dokument-globalna-britanija-u-doba-konkurentnosti/>, 7.1.2022.

са правом вета, чланице блока најмоћнијих економија у свету (Г7, Г20), Савета Европе, НАТО пакта, статус нуклеарне силе, чланице Организације за европску безбедност и сарадњу, као и неких флексибилних формата сарадње, попут Е3 (Немачка, Француска и Британија), 5+1 који се односи на решавање питања иранског нуклеарног програма (формат који обухвата пет сталних чланица СБ УН плус Немачку) и одбрамбени савез АУКУС (Британија, Аустралија и САД).²³ Као некадашња велика империја, Британија је задржала утицај кроз интензивну сарадњу са државама Комонвелта, од којих је већина била у саставу британске империје.²⁴ Традиционално блиске везе са Сједињеним Америчким Државама, ојачане су сарадњом Британије и САД у погледу савеза обавештајних служби под називом „Пет очију“ (*Five eyes*), у коме учествују још и Канада, Аустралија и Нови Зеланд.

На више од стотину страна нове спољнополитичке стратегије, значајна пажња поклања се британској мекој моћи, која представља за сваку државу једну од важних полуга које одређују њену позицију у међународним односима. Привилегован статус енглеског као глобалног језика (*Lingua franca*) доприноси одржавању меке моћи Британије на међународном плану. Отвореност британског друштва, континуитет и отпорност политичког система, образовни систем кога краси интеграција милиона даровитих студената из читавог света и припадност на листи најпрестижнијих светских универзитета, као и спорт и популарна култура, чине да Британија представља један од симбола меке моћи савременог света. „О значају светског брэнда Уједињеног Краљевства говори и то да је само Универзитет у Кембриџу ишколовао више добитника Нобелове награде него сви руски и кинески универзитети заједно“.²⁵ Током 2019. године скоро 500. 000 студената широм света одабрало је да се школује у Британији, чинећи је другом најпопуларнијом државом у свету по броју страних студената. Под окриљем Британског савета (*British Council*) у преко стотину држава више од стотину милиона људи шири своја знања о британској култури и енглеском језику.²⁶

Иако је мека моћ Британије један од њених главних адута у обликовању нове спољнополитичке агенде, у свом стратешком документу британска влада је одлучила да смањи буџет за развојну помоћ са 0,7 на 0,5% БДП-а. Питање је да ли оваквим приступом сама

²³ Claudia Major, Nicolai von Ondarza, “Germany, the EU and Global Britain: So Near, Yet So Far”, *German Institute for International and Security Affairs*, SWP Comment 2021/C 31, Berlin, 2021, p. 2.

²⁴ Више о Комонвелту, његовој организацији и структури вид. Борис Кривокапић, *Актуелни проблеми међународног права*, Службени гласник, Београд, 2011.

²⁵ О. Прибићевић, стр. 7.

²⁶ Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy, p. 52.

влада противречи својој агенди „глобалне Британије“ и чврстој посвећености мултилатерализму.²⁷ За 2021. годину влада је определила пет милијарди фунти мање у односу на 2019. годину. Британска влада је у континуитету од 2013. године трошила на развојну помоћ 0,7% БДП-а у складу са препорукама УН, а од 2015. године влада има и законску обавезу да достигне циљани износ. Британија је годинама била једина од водећих светских економија која је испуњивала препоруке УН у овој области. Примера ради, иако су Сједињене државе највише новца издвајале у свету по основу развојне помоћи, удео у њиховом БДП-у на основу ове ставке износио је током 2019. године 0,16%. Немачка, која је после САД заузела друго место у свету по основу овог критеријума, издвајала је само 0,6% свог БДП-а.²⁸

У јачању самопоуздања након изласка из ЕУ у прилог британским властима ишла је и снага британске економије. Према подацима Међународног монетарног фонда (ММФ), на основу величине бруто домаћег производа (БДП), Британија се налази на петом месту највећих светских економија, чији БДП је на крају 2019. године износио 2,83 хиљада милијарди долара.²⁹ Осовина њене економије огледа се у снажном сектору услуга, финансијском и сектору осигурања, односно у терцијарном сектору. Чувени лондонски Сити (*City of London*), као централна градска зона у Лондону, представља од 19. века водећи финансијски центар света. Британија представља једну од највећих трговачких држава света. Према подацима америчке Централне обавештајне агенције, Британија је током 2020. године заузимала дванаесту позицију у свету по вредности извоза у висини од близу 400 милијарди долара.³⁰ Према подацима Немачког савезног министарства за економске послове и економију, увоз британске економије током 2020. године износио је 634,7 милијарди долара.³¹ На основу података о спољнотрговинској размени, евидентно је у којој мери је британска економија интегрисана у глобалну. Британска економија је позната као једна од најлибералнијих у свету, при чему је током 2021. године била седма у свету по индексу економских слобода, док је на нивоу европског континента заузимала трећу позицију од рангираних 45 држава.³²

²⁷ C. Major, N. von Ondarza, p. 2.

²⁸ William Worley, "Breaking: UK cuts aid budget to 0.5% of GNI", 2020, доступно на адреси: <https://www.devex.com/news/breaking-uk-cuts-aid-budget-to-0-5-of-gni-98640>, 9.1.2022.

²⁹ Research FDI, "The top 20 largest economies in the world by gdp", доступно на адреси: <https://researchfdi.com/world-gdp-largest-economy/>, 9.1.2022.

³⁰ World's Top Exports, "World's Top Export Countries", 2021, доступно на адреси: <https://www.worldstopexports.com/worlds-top-export-countries/>, 9.1.2022.

³¹ Facts about German foreign trade, интернет извор без броја стране.

³² The Heritage Foundation, "2021 index of economic freedom", Washington, 2021, доступно на адреси: https://www.heritage.org/index/pdf/2021/countries/2021_IndexofEconomicFreedom-United-Kingdom.pdf, 9.1.2022.

Једна од централних тачака стратегије „Глобалне Британије“ чини питање склапања нових трговинских аранжмана између Британије и других држава и трговинских блокова. Као чланица ЕУ британска влада није могла да самостално преговара о Споразумима о слободној трговини са државама које нису биле чланице ЕУ. ЕУ је одговорна за трговинску политику својих држава чланица, у чије име преговоре обавља Европска комисија. Након изласка из ЕУ, Британији се омогућује већи маневарски простор по питању склапања нових споразума. Тврдо крило конзервативаца, окупљено око премијера Џонсона, управо из тих разлога заговарало је опцију „тврдог“ Брексита. Саветодавну улогу британској влади и њеном премијеру у изградњи и склапању нових трговинских споразума има Стратешка саветодавна трговинска група, која је основана у априлу 2019. године.³³

Споразуми о слободној трговини омогућавају отварање нових тржишта за британску робу и услуге, стварају већу сигурност у виду усвајања јасних правила о заштити права интелектуалне својине, јавних набавки и конкуренције, као и одличну прилику за заштиту постојећих и нових инвестиционих подухвата. Британија је већину трговинских споразума којима је била обухваћена преточила у сепаратне трговинске споразуме. Трговински споразум између Велике Британије и ЕУ покрива близу 50% укупног британског извоза.³⁴ Нови споразуми, попут споразума са Канадом, Јапаном и Јужном Корејом обухватају додатних 11%. Последњи споразум који је Британија потписала је трговински споразум са Аустралијом, и то 17. децембра 2021. године.³⁵ У току су преговори Британије са Сједињеним Државама и Индијом, као и стремљења да се Британија прикључи Свеобухватном и прогресивном споразуму за Транс-пацифичко партнерство (*Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership*), који обухвата следеће државе: Аустралију, Брунеје, Канаду, Чиле, Јапан, Малезију, Мексико, Нови Зеланд, Перу, Сингапур и Вијетнам.

Нова стратегија наглашава потребу за новим спољнополитичким иницијативама у значајно промењеном међународном контексту. Изласком из европског блока, Британија нема више обавезу усклађивања своје спољне политике под окриљем спољнополитичке архитектуре ЕУ, чиме су у први план стављају британски интереси. Иако је скоро пола века била чланица ЕУ, Британија је од самих почетака чланства

³³ Видети више у: GOV.UK, “Strategic Trade Advisory Group”, London, 2019, доступно на адреси: <https://www.gov.uk/government/groups/strategic-trade-advisory-group#contents>, 10.1.2022.

³⁴ *The EU-UK Trade and Cooperation Agreement*, An official website of the European Union, доступно на адреси: https://ec.europa.eu/info/strategy/relations-non-eu-countries/relations-uk-kingdom/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement_en, 11.1.2022.

³⁵ GOV.UK, “UK and Australia sign historic trade deal”, London, 2021, доступно на адреси: <https://www.gov.uk/government/news/uk-and-australia-sign-historic-trade-deal>, 11.1.2022.

исказивала дозу колебања и мањак ентузијазма у светлу развоја европског пројекта, при чему би посебно требало да се нагласи да је само након две године од уласка у тадашњу Европску економску заједницу на острву одржан референдум под питањем „Мислите ли да Уједињено Краљевство треба да остане држава чланица Европске заједнице (Заједничког тржишта)?”. Британци су током готово полувековног боравка под европским оквиром доминантно следили политику властитих националних интереса, при чему су највише били заинтересовани да преовлада либерални приступ у економским интеграцијама. Од делимичног приступа Шенгенском споразуму, одбијању приступа ка усвајању заједничке европске валуте и социјалне повеље, закључно са амбивалентним ставом по питању заједничке спољне и безбедносне политике, над ЕУ је константно лебдео „дух” британског скептицизма према европском пројекту.³⁶ Атлантски аспект геополитичког вектора, оличен у НАТО савезу и тесним историјским везама са САД, представљали су за Британију чвршћи ослонац у спољнополитичком контексту, што јој је неизоставно омогућавало да такву позицију користи као преговарачку полуу у односима са ЕУ.³⁷

У уводном делу новоусвојене стратегије наглашава се да је одлика новог глобалног поретка растући значај Индо-пацифичког региона. Овај регион је у стратегији означен као круцијалан и из аспекта економских и геополитичких интереса за Британију. Његова економска снага намеће неопходност продубљивања економских односа. У стратегији „Глобална Британија” наводи се да ће у геополитичком контексту британска влада стремити ка продубљењу односа са државама региона доприносећи регионалној стабилности. То значи да ће током наредне деценије настојати да се наметне као кључна европска сила у региону. Посебан значај придаје се односима са Народном Републиком Кином, где се истовремено наглашава корист коју Британија и Кина имају од билатералне трговине и инвестиција, као и претња коју Кина представља по британску економску сигурност. Упркос испреплетаности двеју економија, „Британија неће оклевати да стане у одбрану наших вредности и интереса онде где су они угрожени или ако Кина делује кршењем постојећих споразума”.³⁸

Поред важности меке моћи у реализацији циљева назначених у стратегији, у документу се наглашава значај тврде моћи, пре свега

³⁶ Žana Mrkonjić, “Od britanske konstantne polupripadnosti do potpunog izlaska iz Europske unije”, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, br. 22/2016, стр. 93.

³⁷ За ретроспективни преглед чланства УК у ЕУ видети више у: Милош Петровић, „Брегзит као исход амбивалентне британске политике према европској интеграцији”, *Међународни проблеми*, бр. 3/2020, стр. 532–536.

³⁸ Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy, pp. 62–63.

оличене у повећању безбедносних потенцијала државе. У намери да ојача и модернизује војне капацитете, најављен је најамбициознији програм инвестиција у одбрану од завршетка Хладног рата.³⁹ Висина улагања ће прећи 2% БДП-а, који представља обавезан праг за сваку чланицу НАТО, чиме се жели послати чврста порука савезницима о посвећености владе очувању прокламованих вредности савеза. У стратегији је наведено повећање војног буџета за 24 милијарди фунти у наредне четири године, чиме би се задржало прво место на листи европских НАТО чланица на основу војне потрошње.⁴⁰

Повећање војне потрошње и најављена ангажовања под окриљем Северноатлантске алијансе указују да ће Лондон задржати позицију војног лидера Европе. Таквим приступом у одбрамбеном домену Британија настоји да очува специјалне везе са Сједињеним Државама, које на основу изложеног у стратегији остају њен савезник број један. „Однос са Сједињеним Државама за нас ће остати најважнији у билатералним односима, суштински у кључним алијансама попут НАТО и „Пет очију“, као и због тога што је САД наш најважнији трговински партнер и инвеститор са највише улагања“.⁴¹ Темелј снажних билатералних односа између двеју држава чини заједничка историја и језик, приврженост заједничким вредностима – заједничка вера у демократију, владавину права и фундаменталне слободе.

Изразак Британије из ЕУ није наишао на одушевљење тадашње америчке администрације Барака Обаме (*Barack Hussein Obama II*), која је уочи самог гласања упућивала снажне поруке подршке опцији која је заговарала останак краљевства у ЕУ. Постојала је процена да је за интересе САД и њихове односе са Британијом, од важности да се Британија одлучи на референдуму за даље битисање у ЕУ, чиме би преко свог највернијег прекоокеанског савезника задржала јак геополитички утицај у оквиру ЕУ.

Након што је на челу америчке администрације спољнополитички изолационистички настројеног председника Доналда Трампа (*Donald John Trump*) наследио евроатлантистички оријентисан председник Џозеф Бајден (*Joseph Robinette Biden*), очекује се да у складу са доктрином представљеном у Стратешком прегледу односи између двеју држава

³⁹ Стефан Јојић, *Стратегија за глобалну Британију у веку надметања – између империјалне носталгије и ризика од пренапрезања*, Београд, 2021, доступно на адреси: <https://www.sektorbezbednosti.com/strategija-za-globalnu-britaniju-u-veku-nadmetanja-izmedu-imperijalne-nostalgije-rizika-od-prenaprezanja/>, 11.1.2022.

⁴⁰ Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy, p. 72.

⁴¹ *Ibid.*, p. 20.

буду настављени у духу традиционалне посвећености принципима мултилатерализма и слободне трговине.

Нова немачка влада са старом спољнополитичком агендом

Савезни парламентарни избори у СР Немачкој одржани су 26. септембра 2021. године. На изборима је највише гласова освојила Социјалдемократска партија (СПД) са укупно освојених 25,7% гласова, док је Хришћанско-демократска Унија (ЦДУ) канцеларке Меркел (*Angela Dorothea Merkel*), заједно са својим вишедеценијским партнерима Хришћанско-социјалном унијом (ЦСУ), после 16 година на власти отишла у опозицију.⁴² Поред првопласираних социјалдемократа, нову владајућу већину чине Зелени (Савез 90/Зелени) и либерали (Слободна демократска партија, ФДП). За новог, деветог послератног канцелара изабран је Олаф Шолц (*Olaf Scholz*), вицеканцелар и савезни министар финансија у претходној влади сачињеној од стране ЦДУ и СДП, тзв. Велике коалиције (*Große Koalition*), која обухвата две највеће немачке послератне странке.

Нова владајућа већина усвојила је коалициони споразум под називом „Храброст за више напретка: Савез за слободу, правду и одрживост“ (*Mehr Fortschritt wagen; Bündnis für Freiheit, Gerechtigkeit und Nachhaltigkeit*).⁴³ Основни програмски документ нове владе садржи 177 страница, а слоган „храброст за више напретка“ асоцира на слоган декларације социјалдемократског канцелара Вилија Бранта (*Herbert Ernst Karl Frahm*) „храброст за више демократије“, обнародован након његовог именовања за канцелара 1969. године.⁴⁴ Нова коалиција желела је

³⁹ Стефан Јојић, *Стратегија за глобалну Британију у веку надметања – између империјалне носталгије и ризика од пренапрезања*, Београд, 2021, доступно на адреси: <https://www.sektorbezbednosti.com/strategija-za-globalnu-britaniju-u-veku-nadmetanja-izmedu-imperijalne-nostalgije-rizika-od-prenaprezanja/>, 11.1.2022.

⁴⁰ *Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy*, p. 72.

⁴¹ *Ibid.*, p. 20.

⁴² „Немачка и избори: тесна победа социјалдемократа над странком Ангеле Меркел – почињу разговори о коалицијама“, *BBC*, 2021, доступно на адреси: <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-58697027>, 12.4.2022.

⁴³ Видети више у: „Mehr Fortschritt wagen Bündnis für Freiheit, Gerechtigkeit und Nachhaltigkeit“, *Koalitionsvertrag 2021–2025 zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands (SPD), BÜNDNIS 90 / DIE GRÜNEN und den Freien Demokraten (FDP)*, Berlin, 2021, доступно на адреси: https://www.spd.de/fileadmin/Dokumente/Koalitionsvertrag/Koalitionsvertrag_2021-2025.pdf, 22.1.2022.

⁴⁴ Lukas Schmelter, „Germany’s New Coalition: an EU and Foreign Policy Roadmap“, *Institut Montaigne*, Paris, December 2021, доступно на адреси: <https://www.institutmontaigne.org/en/experts/lukas-schmelter>, 22.1.2022.

програмским документом да нагласи свој приступ ка модернизацији и образовању, као и борбу против климатских промена. Социјалне теме су, такође, високо котиране у програму, уз снажан заокрет ка омогућавању двојног држављанства за мигранте.

Након уводних поглавља споразума посвећених образовању и дигитализацији, потом заштити климе, седмо поглавље под називом „Немачка одговорност за Европу и свет“ на 27 страница посвећено је спољној политици нове немачке владе. Поглавље је подељено на три потпоглавља („Европа“, „Интеграција, миграција, избеглиштво“, те „Спољни послови, безбедност, одбрана, развој, људска права“).

За државу, попут СР Немачке, која је означена главним виновником за ратне страхоте којима је свет био опхрван током Другог светског рата, и за коју су силе победнице након његовог завршетка смишљале најбољу могућу стратегију како би сузбиле и најмању могућност њене ревизионистичке политике, тешко да се могао замислити бољи сценарио на спољнополитичком и безбедносном плану од укључивања у процес европских интеграција од њене ембрионалне фазе, у виду конституисања Европске заједнице за угљ и челик, као и добијања статуса чланице НАТО савеза 1955. године. „Укључивањем у евроинтеграцијске процесе, чији је предуслов било историјско помирење са моћним суседом Француском, тада Западна Немачка више није представљала реметилачки фактор на европској сцени, а НАТО савез, као безбедносни „кишобран“, у коме су Сједињене Америчке Државе имале најзначајнију улогу, пружао јој је систем у оквиру којег је Немачка могла да се посвети даљем развоју друштва и економије“⁴⁵.

Западна војна машинерија, предвођена Сједињеним Државама, искористила је немачке војне капацитете у циљу јачања војног бедема против СССР-а, имајући у виду да јој је било веома важно да СР Немачка не потпадне под совјетску сферу утицаја, чиме би се геополитичко клатно померило на другу страну. Нарастајући углед и моћ СР Немачке у међународним односима не би били остварени без промишљене и одговорне спољне политике, чији камен темељац и даље, седам деценија од завршетка Другог светског рата, као и три деценије након поновног немачког уједињења, представљају европске интеграције и трансатлантски односи. У безбедносном концепту, припадност СР Немачке северноатлантској алијанси остаје неупитна, имајући у виду да би се, после свих успеха остварених у послератном периоду под НАТО кишобраном, рационална немачка спољна политика тешко могла препустити било каквом лутању по овом питању.

⁴⁵ Бојан Марић, „Европске интеграције и трансатлантски односи као камен темељац спољне политике Савезне Републике Немачке“, *Мегатренд ревија*, бр. 3/2017, стр. 187.

Историјска нужност је СР Немачку упутила на то да кроз процес европских интеграција са својим суседима учествује у изградњи једног мировног пројекта без преседана у историји европске цивилизације, у чијем фокусу су били престанак ратних сукоба на европском тлу и поспешивање економске сарадње. Од узрочника проблема у највећем рату које је човечанство искусило, Немачка је активно учествовала у изградњи једног од најуспешнијих европских достигнућа. Данас је тешко замислити рат између држава чланица ЕУ, што само по себи представља највећу вредност, имајући у виду каквим је све разарањима и патњама „стари континент“ био изложен током своје бурне историје.

Иако основне контуре спољнополитичке доктрине укорене у вишедеценијској традицији остају непромењене, у складу са глобалним превирањима и неповољним током пандемије, у новом коалиционом споразуму примећује се најавна амбициознијег приступа у сагласју са својим евроатлантским партнерима. Прогресиван приступ домаћој политици у корелацији са најавом енергичнијег приступа у спољној политици има за циљ очување позиције Немачке као лидера ЕУ и једног од најважнијих чинилаца међународне политике. У складу с тим, у односу на еру канцеларке Меркел, попут мандата њеног претходника социјалдемократе Шредера (*Gerhard Fritz Kurt Schröder*), обележене меркантилистичким приступом у билатералним односима са Кином, нова коалиција у програму посвећеном спољној политици наглашава заузимање чвршћег става у координацији са својим кључним партнерима по питању кршења људских права и слобода, као и економског ривалитета. Односи између ЕУ и Кине су се значајно променили последњих неколико година. Успон Кине у ранг суперсиле утицао је на погоршање односа са ЕУ, при чему је Европска комисија током 2019. године снизила ниво односа са Кином са стратешког на ниво преговарачког партнера.⁴⁶

Како се наводи у самом тексту документа, нова владајућа коалиција у Немачкој „тежи блиској трансатлантској координацији у политици према Кини и тражи заједничку сарадњу са земљама истомишљеницима како би смањили стратешку зависност од Кине“. Поред тога, они „очекују од кинеске спољне политике одговорну улогу у циљу мира и стабилности у свом суседству“.⁴⁷ Први пут у оквиру спољнополитичке стратегије, немачка влада се обавезује да да ће развити посебну стратегију према Кини у оквиру ЕУ „Једна Кина“ (*Ein-China-Politik*). Први пут се помињу и територијални спорови у Јужном и Источном кинеском мору, статус Тајвана, Хонг Конга, као и кршење људских права у кинеској

⁴⁶ Frank Umbach, "EU-China Relations at a Crossroads: Decoupling or a European "Sinatra Doctrine"?", *East Asian Policy*, Vol. 13, Nr. 1/2021, pp. 47-64.

⁴⁷ Mehr Fortschritt wagen Bündnis für Freiheit, p. 157.

провинцији Синђанг. Такође, наговештава се и одлагање ратификације Свеобухватног инвестиционог споразума између ЕУ и Кине (*Comprehensive Agreement on Investments*).⁴⁸

У погледу спољне политике према Руској Федерацији, с обзиром на то да је ресор дипломатије припао зеленима из чијих редова потиче нова министарка спољних послова Аналена Бербок (*Annalena Charlotte Alma Baerbock*), очекивала се већа идеолошка критика, тј. критика у погледу стања демократије и људских права и слобода, као и позиви на отказивање пројекта гасовод „Северни ток 2“. У коалиционом споразуму истакнута је потреба за „јачом сарадњом на будућим питањима (водоник, здравство) и на савладавању глобалних изазова (клима, животна средина)“.⁴⁹ Наводи се и да су „немачко-руски односи дубоки и разноврсни“, при чему се означава Русија „као важан међународни актер“. С обзиром на учешће социјалдемократе у влади, као и на чињеницу да се још од шездесетих година претходног века социјалдемократе сматрају архитектима немачке спољне политике према тадашњем Совјетском Савезу, а касније и његовом правном наследнику Русији, спољна политика према Русији у пракси требало је да буде политика континуитета, упркос заоштреној реторици зелених. Канцлерамт, односно кабинет канцелара социјалдемократе Шолца, представља одлучујући фактор у креирању става према Русији.

Сукоб који је избио између Украјине и Русије, крајем фебруара текуће године, условио је да вишедеценијска немачка политика континуитета према Русији буде радикално измењена. Ескалација сукоба утицала је да Немачка до темеља промени своју вишедеценијску спољну, енергетску и безбедносну политику. Поред потпуног сврставања уз Украјину у поменутом сукобу, у координацији са својим евроатлантским партнерима, Немачка се одлучила и на наоружавање Украјине, што представља околности које су деловале до почетка рата у немачком јавном мњењу незамисливо. Како тврди спољнополитички новинар Ненад Радичевић, „јавношћу непрекидно одјекује једна реч – „Zeitenwende“, која значи прекретницу, то јест крај једне епохе или почетак нове ере.“⁵⁰

У погледу безбедносне политике, програм нове владе представљао је углавном наставак политика својих претходника у том домену. У коалиционом документу наводи да ће се Немачка придружити као посматрач Споразуму о забрани нуклераног наоружања (*Treaty on the*

⁴⁸ *Ibid.*, p. 35.

⁴⁹ *Ibid.*, p. 154.

⁵⁰ Ненад Радичевић, „Заокрет немачке спољне, безбедносне и енергетске политике за 180 степени: Немачка против Русије“, *ПТС*, 2022, доступно на адреси: <https://www.rts.rs/page/oko/sr/story/3205/politika/4725703/nemacka-i-rat-u-ukrajini.html>, 3.5.2022.

Prohibition of Nuclear Weapons).⁵¹ Стара „бољка“, често критикована од стране САД, није мимоишла ни нову владу. Нова влада се, такође, није чврсто обавезала да ће достићи праг од 2% БДП-а намењеног за војне потребе. Уместо фокуса на достизање циљаног издвајања, нова влада настојаће да иновира систем набавки и да учествује у подели трошкова са својим савезницима.⁵²

Рат у Украјини утицао је да се немачка влада обавезе на историјско повећање војног буџета. Планирано је да немачка војска добије фонд од стотину милијарди евра за инвестиције и пројекте наоружања. Канцелар Шолц изјавио је да ће Немачка у наредним годинама најављеним улагањима издвајати више од 2% БДП-а за одбрану, чиме би по први пут испунила критеријуме НАТО, због чега је годинама била критикована од стране америчке администрације.⁵³

Евроатлантске вредности као везивно ткиво у односима двеју држава након Бреگزита

И пре формалног окончања преговора у светлу напуштање ЕУ од стране Велике Британије, највиши званичници Британије и Немачке отворили су бројна важна питања која се односе на пост-брегзитовске односе између двоје важних партнера. Иако је економска сарадња у односима између двеју држава била једна од најважнијих ставки у билатералним односима, уз сличан приступ економском моделу, излазак Британије наметнуо је потребу да Немачка додатно усредсреди своје капацитете у обликовању пост-брегзитовске ЕУ. Срж будућих билатералних односа између двеју држава неизоставно ће се одвијати у светлу чињенице да као чланица ЕУ Немачка има обавезу да гради заједничку спољну и безбедносну политику. Ипак, имајући у виду испреплетаност и традицију у односима, постоји доста простора да се многа питања у односима између двеју држава решавају на билатералном нивоу.

Иако су током преговора о Бреگزиту делови британског јавног мњења и политичке елите очекивали да Немачка буде предусретљивија према британским захтевима, Немачка је чврсту посвећеност европском пројекту поставила као приоритет у односу на билатералне односе са Британијом. Заједнички погледи између Немачке и Британије у многим

⁵¹ Christian Mölling, *Solid on Defense, Fuzzy on Strategy*, German Council on Foreign Relations DGAP, Berlin, 2021, доступно на адреси: <https://dgap.org/en/research/publications/new-foreign-policy-germany>, 24.1.2022.

⁵² *Ibid.*

⁵³ „Сто милијарди евра Бундесвер: Ово радимо због себе“, *Дојчевеле*, 2022, доступно на адреси: <https://www.dw.com/sr/sto-milijardi-evra-za-bundesver-ovo-radimo-zbog-sebe/a-60933795>, 3.5.2022.

сегментима у погледу функционисања ЕУ, пре свега, оличени у сличној економској политици, са јаким нагласком на трансатлантске односе, били су главни аргументи заговорника попустљивијег немачког става према Британији у поменутом процесу. У односу на државу која напушта ЕУ, а имајући у виду да су европске интеграције биле један од стубова немачке спољне политике, почев од педесетих година претходног века, немачки став је био очекиван.⁵⁴

Нешто више од две године након одржавања референдума о Бреگزиту, потписан је први стратешки документ између двеју држава у домену билатералне сарадње. У току преговора у вези раздруживања Велике Британије и ЕУ, британски министар одбране Гевин Вилијамсон (*Gavin Alexander Williamson*) и тадашња немачка министарка одбране Урсула фон дер Лејен, тренутно на дужности председнице Европске комисије, потписали су 5. октобра 2018. године „Заједничку изјаву о визији“ (*Joint Vision Statement*) у сфери одбране. У изјави представници двеју страна обавезали су се да ће настојати да додатно ојачају ионако јаке билатералне односе између двеју држава, као и да продубе сарадњу у ресору одбране. Британски министар нагласио је да иако Британија напушта ЕУ, Британија остаје снажно посвећена европској безбедности, као и да јачање дефанзивне сарадње и капацитета два савезника значи и јачање НАТО савеза, који Британија сматра круцијалним за безбедност континента.⁵⁵

Почетком 2020. године двојица парламентарца из двеју држава упутили су јавности предлог о додатном продубљивању билатералних односа. Том Тугендхот (*Thomas Georg John Tugendhat*), конзервативни британски посланик и председник Одбора за спољне послове британског парламента, као и његов немачки колега Норберт Ротген (*Norbert Alois Röttgen*), демохришћански посланик и председник Одбора за спољне послове немачког парламента, предочили су идеју о склапању Немачко-британског споразума о пријатељству (*German-British Friendship Treaty*) у циљу даљег замаха континуираној сарадњи у областима спољне политике, културе и образовања и оснаживању заједничких вредности.⁵⁶

Као последица Брексита, немачки и британски министри и посланици неће учествовати на заједничким састанцима у Бриселу у европским институцијама. У складу с тим, двојица посланика

⁵⁴ Helene von Bismarck, "The European dilemma in Anglo-German relations", Körber-Stiftung, Hamburg, 2020, доступно на адреси: <https://www.koerber-stiftung.de/en/koerber-history-forum/2020/the-european-dilemma-in-anglo-german-relations>, 7.2.2022.

⁵⁵ GOV.UK, "UK deepens defence cooperation with Germany", London, 2018, доступно на адреси: <https://www.gov.uk/government/news/uk-deepens-defence-cooperation-with-germany>, 26.1.2022.

⁵⁶ Norbert Röttgen, Tom Tugendhat, "Time for a German-British Friendship Treaty", Dahrendorf forum, 2020, доступно на адреси: <https://www.dahrendorf-forum.eu/time-for-a-german-british-friendship-treaty/>, 29.1.2022.

предложили су да је у циљу очувања јаких веза између двеју држава неопходно ојачати дипломатско-конзуларну мрежу у обе државе, као и побољшати културну и просветну размену кроз заједничке програме спровођене од стране институција као што су Гете Институт, Британски савет и Немачка служба за академску размену.⁵⁷

Како су у предлогу споразума навели Ротген и Тугендот, у жељи да назначе важност сарадње између двеју држава на спољнополитичком плану, „географију и геополитику Брегзит не мења”.⁵⁸ Британија остаје на европском континенту и чврсто посвећена заједничким вредностима са Немачком. Поред европске стабилности, неопходност заједничке сарадње двеју држава намеће се и у питањима од важности за ширу међународну заједницу попут очувања мира на Блиском истоку, иранског нуклеарног програма, стабилизације Ирака и Либије, као и очувања принципа слободне глобалне трговине, што је у сржи економског успеха двеју „шампиона у извозу”. Декларацијом се наглашава и потреба за јачим партнерством у хуманитарним аспектима како би се благовремено деловало у хуманитарним кризама.

Немачки министар спољних послова у претходној влади Хајко Мас (*Heiko Josef Maas*) и његов британски колега Доминик Раб (*Dominic Rennie Raab*) потписали су 30. јуна 2021. године „Заједничку декларацију”, као први билатерални документ између двеју држава по питањима спољне политике и безбедности.⁵⁹ Декларацијом је усаглашено да се убудуће једном годишње одржава стратешки дијалог на нивоу министара спољних послова између двеју држава, који би поред шефова дипломатија укључивао и политичке директоре министарстава, као платформу за размену спољнополитичких искустава и координацију заједничких напора ка постизању консензуса по кључним спољнополитичким темама. Декларација покрива више од 20 области у 30 тачака, демонстрирајући немачко-британску посвећеност мултилатерално вредносном поретку.

У погледу безбедносне политике декларацијом се назначавала важност НАТО као гаранта безбедности евроатлантске заједнице. „НАТО остаје темељ наше колективне одбране. Препознајемо колико је важан јачи и делотворнији европски допринос томе. Заједно се обавезујемо на сарадњу између ЕУ и НАТО. Настојимо да ојачамо сарадњу у областима као што су отпорност, укључујући сајбер безбедност и борбу против

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ „Gemeinsame Erklärung des Ministers für Auswärtige und Commonwealth-Angelegenheiten sowie Entwicklung des Vereinigten Königreichs Großbritannien und Nordirland und des Bundesministers des Auswärtigen der Bundesrepublik Deutschland”, Auswärtiges Amt, Berlin, 2021, доступно на адреси: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/gbr-joint-declaration/2468906>, 28.1.2022.

гибридних претњи, безбедност свемира, војну мобилност у Европи, однос према Кини и јачање заштите климе”.⁶⁰

Питањима међународних односа и заједничкој сарадњи по питању санирања неуралгичних тачака на међународној позорници посвећена је значајна пажња, при чему се истиче да партнери деле заједничку визију по кључним питањима спољне политике. Срж заједничке спољнополитичке сарадње двеју држава лежи у укоренености унутар евроатлантског блока, при чему се потенцира значај Сједињених држава као неизоставног партнера у остваривању циљева прокламованих у декларацији. Кина се посматра као држава чији политички и економски утицај све више расте у свету, а који би требало да буде усклађен са етаблираним глобалним поретком, оличеним у поштовању међународног система, заснованог на правилима и међународним организацијама (УН, СТО и ММФ). У погледу Руске Федерације у декларацији су истакнути амбивалентни ставови. Русија се, с једне стране, означава као претња по европску безбедност, док се, с друге стране, позива на наставак конструктивног дијалога са том земљом како би се кроз сарадњу решавала питања од заједничког интереса.

За СР Немачку, једну од кључних тачака у декларацији представља посвећеност Британије подршци Немачкој у остварењу њеног најамбициознијег спољнополитичког циља након завршетка Другог светског рата, а који се састоји у достизању статуса пуноправне чланице Савета безбедности УН. У настојању остварења овог циља, чији би предуслов представљала промена Повеље УН (Глава Пета, члан 23), Немачкој је неопходна подршка њених кључних евроатлантских партнера, као и осталих моћних држава.⁶¹ У тексту декларације наводи се да ће две државе „подржати реформу Савета безбедности Уједињених нација. Подржавамо ново стално место у СБ УН за СР Немачку”.⁶²

Коришћењем економских и финансијских инструмената, уз уздржаност у употреби силе, СР Немачка у периоду након завршетка Хладног рата наступа са позиција једне класичне геоекономске силе, користећи своју економску снагу за реализацију својих националних интереса. У пост-хладноратовском периоду Немачка је, захваљујући снази своје економије, почела наглашеније да испољава сопствене спољнополитичке амбиције, које су се тичале не само обликовања ЕУ у складу са њеним преференцијама, већ су за тематику имале и глобална питања, попут реформе Савета безбедности УН-а, са јасно израженим

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ *United Nations Charter*, United Nations, New York, 1945.

⁶² Gemeinsame Erklärung des Ministers für Auswärtige und Commonwealth-Angelegenheiten sowie Entwicklung des Vereinigten Königreichs Großbritannien und Nordirland und des Bundesministers des Auswärtigen der Bundesrepublik Deutschland.

ставом да СР Немачкој припада место сталне чланице Савета. Овакви немачки спољнополитички ставови би, током хладноратовског периода, деловали нестварно, што само говори о самоуверености са којом Немачка наступа на међународној позорници.

У декларацији се по први пут наглашава оваква врста експлицитне подршке Британије Немачкој. Француска је у више наврата изразила подршку Немачкој, укључујући у реформу СБ, и то на начин који би довео до повећања броја сталних (СР Немачка, Индија, Јапан и Бразил) и несталних чланица.⁶³ Неслагања између Немачке и Француске по овом питању огледају се у ставу Немачке да је неопходно да ЕУ има једног сталног представника у СБ, док се француска страна држи чврсто става да би реформа изискивала једино проширење броја, а никако укидање Француској позиције која јој омогућује статус силе на међународном плану.

Усвајање декларације представљало је увод у опроштајну посету острву канцеларке Меркел. Премијер Џонсон је пети британски премијер са којим је Меркелова сарађивала током њене 16 година дуге канцеларске ере. Током посете Британији, канцеларка је истакла „значај поуздане сарадње између Немачке и Британије”.⁶⁴ Канцеларка је најавила заједнички рад на изради Немачко-британског споразума о пријатељству, који би обухватио све сегменте свеобухватних односа између двеју држава. У заједничком разговору између премијера и канцеларке, постигнуто је значајно усаглашавање по питањима енергије, мобилности младих и културе, као и констатовање да је упркос различитим ставовима по питању пандемије вируса и компликованих детаља споразума о Брежиту неопходно уско сарађивати на тим питањима.

Канцеларка Меркел је истакла жаљење да изласком Британије из ЕУ британски студенти неће више бити део Еразмус пројекта (европски пројекат размене студената) у којем је Британија била чланица од 1987. године. Као разлоге за напуштање овог пројекта, британска страна је навела његове високе трошкове и жељу да се успостави други програм по сличном моделу за британске студенте, при чему је премијер Џонсон као алтернативни предлог навео успостављање програма названог по

⁶³ Група 4 обухвата Немачку, Индију, Бразил и Јапан, које једна другу подржавају у настојањима да се домогну сталног места у Савету безбедности УН. Као контратежа овом неформалном савезу, изникло је блок „Уједињени за консензус”, предвођен Италијом, која се противи проширивању сталних чланица савета, истовремено залажући се за проширивање броја ротирајућих (несталних) чланица. О настојањима Немачке и других држава да се домогну позиције сталног члана Савета безбедности УН видети у: Tamim G. Malko, *Organizacija Ujedinjenih nacija i potreba reforme*, doktorska disertacija, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2015.

⁶⁴ *Gleichgesinnte Partner in der Welt*, Bundesregierung, Berlin, 2021, доступно на адреси: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/kanzlerin-in-grossbritannien-1938720>, 30.1.2022.

славном британском математичару и криптографу Алану Турингу (*Alan Mathison Turing*). Поред потешкоћа које ће утицати на школовање британских студената у ЕУ, са проблемима биће суочени и будући студенти из ЕУ на универзитетима у Британији, с обзиром на то да ће се поштрити критеријуми за упис на тамошње универзитете и повећати цене школарина.⁶⁵

Будући немачко-британски споразум би као једну од важних ставки требало да има део посвећен омладини, при чему би користан пример могао да буде Споразум о немачко-француској сарадњи и пријатељству или Јелисејски споразум, усвојен 1963. године у духу процеса помирења двеју држава након низа међусобних ратова у којима су два европска титана учествовала. Иако су „ратне секире“ између Немачке и Британије одавно закопане, као и у светлу чињенице на другачији контекст у односу на који је Јелисејски споразум усвојен, оснивање немачко-британских удружења младих по угледу на „Немачко-француско омладинску организацију“ (*Das Deutsch-Französische Jugendwerk, DFJW*), насталу на темељу поменутог споразума, може значајно утицати на јачање веза младих људи између двеју држава, а самим тим и на перспективе позитивних дугорочних односа између двеју држава.⁶⁶

Закључна разматрања

Након одлуке Велике Британије да после чланства дугог 47 година напусти ЕУ, британска влада је амбициозно приступила пројекту израде нове спољнополитичке стратегије. Након периода обимних консултација и анализа, нова стратегија објављена је марта 2021. године, са јасном намером да на основу полуга тврде и меке моћи, позиционира Британију у сам врх актера међународне политике у периоду након Бреگزита. Како је неминован исход за Британију након изласка из ЕУ била потреба за осмишљавањем нове спољнополитичке агенде, тако је и за саму ЕУ настао велики потрес у сфери спољне политике, с обзиром на економску снагу Британије и њене политичко-војне капацитете.

Захваљујући утицају који СР Немачка има на процес функционисања ЕУ који, пре свега, проистиче из њене економске и демографске снаге, као најјаче европске економије и најмногољудније чланице, пост-брегзитовска фаза ЕУ намеће пред СР Немачку додатну одговорност. Иако је немачко-француска сарадња била покретачка снага ЕУ, почев од

⁶⁵ „Велика Британија напушта европски програм размене студената Еразмус“, *Данас*, 2020, доступно на адреси: <https://www.danas.rs/svet/velika-britanija-napusta-evropski-program-razmene-studenata-erazmus/>, 31.1.2022.

⁶⁶ Више о немачко-француској омладинској организацији вид. Ралф Бозен, „Немачко-француски модел за помирење“, *Дојчевеле*, 2013, доступно на адреси: <https://www.dtv.com/sr/nemacko-francuski-model-za-pomirenje/a-16539645>, 31.1.2022.

самог почетка стварања европског пројекта, за саму Немачку чланство Британије је било од великог значаја. Поред свеобухватне билатералне сарадње на свим пољима, либерални приступ економским питањима је била најважнија карика која је спајала две државе током заједничког битисања у ЕУ, с обзиром на изражене протекционистичке тенденције у економији од стране Француске, као најважнијег немачког партнера у обликовању политичке архитектуре ЕУ.

Иако су постојале наде у британском политичком естаблишменту да ће немачки приступ преговорима између ЕУ и Британије у оквиру регулисања будућих односа бити попустљивији према британским захтевима, укорененост Немачке у европски пројекат показала се јачом у односу на било какве билатералне везе. Одличне билатералне везе представљају полазну основу да будући односи између двеју држава буду и даље на узорном нивоу, надограђени потписивањем низа билатералних споразума и иницијатива. Почев од „Заједничке изјаве о визији”, као првог стратешког документа усвојеног између влада двеју држава након одржаног референдума, исказана је јасна намера да се постојећи добри односи задрже и подигну на виши ниво.

Усвајањем Заједничке декларације, из јуна 2021. године, као првог стратешког документа у билатералним односима између двеју држава у сфери спољне и безбедносне политике, трасиран је пут ка потписивању Немачко-британског уговора о пријатељству. Надоградња будућих односа између двеју држава одвијаће се у тражењу нове позиције Британије на међународној сцени, у складу са њеном новом доктрином „Глобалне Британије”, као и чврстој решености Немачке да се очува ЕУ и адекватно одговори на нове изазове у складу са превирањима на глобалном плану.

Библиографија

- Major, Claudia, von Ondarza, Nicolai, “Germany, the EU and Global Britain: So Near, Yet So Far”, *German Institute for International and Security Affairs*, SWP Comment 2021/C 31, Berlin, 2021.
- Major, Claudia, von Ondarza Nicolai, “No “Global Britain” after Brexit”, *German Institute for International and Security Affairs*, Nr. 24/2018.
- Mölling, Christian, *Solid on Defense, Fuzzy on Strategy*, German Council on Foreign Relations DGAP, Berlin, 2021, доступно на адреси: <https://dgap.org/en/research/publications/new-foreign-policy-germany>, 24.1.2022.
- Mrkonjić, Žana, „Od britanske konstantne polupripadnosti do potpunog izlaska iz Europske unije”, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, br. 22/2016.
- Röttgen, Norbert, Tugendhat, Tom, “Time for a German-British Friendship Treaty”, Dahrendorf forum, 2020, доступно на адреси: <https://www.dahrendorf-forum.eu/time-for-a-german-british-friendship-treaty/>, 29.1.2022.

- Schmelter, Lukas, "Germany's New Coalition: an EU and Foreign Policy Roadmap", Institut Montaigne, Paris, December 2021, доступно на адреси: <https://www.institutmontaigne.org/en/experts/lukas-schmelter>, 22. 1. 2022.
- Traugott, Leopold, *How Brexit will affect Germany's role in the EU*, London School of Economics, London, 2018, доступно на адреси: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2018/05/18/how-brexit-will-affect-germanys-role-in-the-eu/>, 6.1.2022.
- Umbach, Frank, "EU-China Relations at a Crossroads: Decoupling or a European "Sinatra Doctrine"?", *East Asian Policy*, Vol. 13, Nr. 1/2021.
- Von Bismarck, Helene, "The European dilemma in Anglo-German relations", Körber-Stiftung, Hamburg, 2020, доступно на адреси: <https://www.koerberstiftung.de/en/koerber-history-forum/2020/the-european-dilemma-in-anglo-german-relations>, 7.2.2022.
- Worley, William, "Breaking: UK cuts aid budget to 0.5% of GNI", 2020, доступно на адреси: <https://www.devex.com/news/breaking-uk-cuts-aid-budget-to-0-5-of-gni-98640>, 9.1.2022.
- Бозен, Ралф, „Немачко-француски модел за помирење”, Дојчевеле, 2013, доступно на адреси: <https://www.dw.com/sr/nemacko-francuski-model-za-pomirenje/a-16539645>, 31.1.2022.
- Јојић, Стефан, *Стратегија за глобалну Британију у веку надметања – између империјалне носталгије и ризика од пренапрезања*, Београд, 2021, доступно на адреси: <https://www.sektorbezbednosti.com/strategija-za-globalnu-britaniju-u-veku-nadmetanja-izmedu-imperijalne-nostalgije-rizika-od-prenaprezanja/>, 11.1.2022.
- Кривокапић, Борис, *Актуелни проблеми међународног права*, Службени гласник, Београд, 2011.
- Марић, Бојан, „Европске интеграције и трансатлантски односи као камен темељац спољне политике Савезне Републике Немачке”, *Мегатренд ревија*, бр. 3/2017.
- Новичић, Жаклина, „Евроскептицизам и Европски парламент: парадокс узајамне легитимације”, *Међународни проблеми*, бр. 2/2019.
- Новичић, Жаклина, „Новине у спољној и безбедносној политици Европске уније”, *Међународни проблеми*, бр. 3/2010.
- Петровић, Милош, „Брегзит као исход амбивалентне британске политике према европској интеграцији”, *Међународни проблеми*, бр. 3/2020.
- Пешић, Миленко, „Муке с Брежитом тек улазе у другу фазу”, *Политика*, Београд, 31.1.2020, доступно на адреси: <https://www.politika.rs/sr/clanak/447004/Svet/Muke-s-Bregzitom-tek-ulaze-u-drugu-fazu>, 3.1.2022.
- Прибићевић, Огњен, „Британска дипломатија новца и трговине”, *Међународни проблеми*, бр. 2/2019.

Радичевић, Ненад, „Заокрет немачке спољне, безбедносне и енергетске политике за 180 степени: Немачка против Русије”, *ПТС*, 2022, доступно на адреси: <https://www.rts.rs/page/oko/sr/story/3205/politika/4725703/nemacka-i-rat-u-ukrajini.html>, 3.5.2022.

Bojan Marić

POLITICAL RELATIONS BETWEEN THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY AND THE GREAT BRITAIN AFTER BREXIT

The main task of the paper is to establish the main determinants of German and British political relations, with special emphasis on the development of these relations after Brexit. The introductory part of the paper presents the circumstances under which Britain left the EU, in light of the fact that this process was the first case of leaving the EU by one of its members. The basic contours of German and British relations were outlined, as well as the challenges facing the Federal Republic of Germany in order of its firm determination to preserve the EU and adequately respond to new challenges in line with the turmoil at the global level. Since the second strongest economy and its third most populous country left the EU, the role of Germany in shaping the post-Brexit union is becoming more prominent.

The central part of the paper is dedicated to the analysis of the foreign policy agendas of the two countries in the post-Brexit circumstances. With the exit of Great Britain from the EU, the task of devising a new foreign policy doctrine of Britain and its role in the world was inevitably imposed on its government. Although the basic contours of German foreign policy doctrine, rooted in decades of tradition, remain unchanged, in the new coalition agreement of the German government, a more ambitious approach can be seen in agreement with its Euro-Atlantic partners.

The final part points to the perspectives of future relations between the two countries in accordance with their tradition, that is, the basic directions of their foreign policy, as well as the changed geopolitical landscape. The core of future bilateral relations between the two countries will inevitably take place in the light of the fact that, as an EU member, Germany has an obligation to build a common foreign and security policy within the European agenda.

Different research methods were used to consider the specific subject of research. Among the basic methods of cognition, the methods of analysis and synthesis were applied. As for general scientific methods, hypothetical-deductive and historical methods were used.

Keywords: Brexit, FR Germany, United Kingdom, foreign policy, European Union, NATO, Joint Declaration.